

INFORMACIJA

o implementaciji projekta tehničke saradnje sa Evropskom komisijom sa akcentom na projekat IPA 2009/021-640 „Upravljanje zatvorenim izvorima, uklanjanje radioaktivnog otpada (radioaktivni gromobrani) i jačanje efektivnosti regulatorne infrastrukture u oblasti zaštite od zračenja u Crnoj Gori, Makedoniji i na Kosovu (UNSCR 1244/99)“ sa predlogom Ugovora o korišćenju privremenog skladišta radioaktivnog otpada

Podgorica, septembar 2012. god.

UVOD

1.1. Prethodni ciklus tehničke saradnje sa Evropskom komisijom

U procesu pridruživanja Crne Gore EU, u okviru saradnje kroz instrument pretristupne pomoći (IPA) za oblast nuklearne sigurnosti i zaštite od zračenja, a na osnovu iskazanog interesovanja crnogorskih institucija, do sada je uspješno realizovano šest projekata Višekorosičkog IPA 2007 horizontalnog programa za oblast nuklearne sigurnosti i zaštite od zračenja i to: „Procjena regulatorne infrastrukture na polju nuklearne sigurnosti i zaštite od zračenja“, „Procjena potreba i predloženih aktivnosti za osnaživanje sigurnosti i bezbjednosti zatvorenih izvora zračenja, „Pomoć zemljama Zapadnog Balkana da unaprijede svoje sposobnosti u razradi propisa o prirodnim radioaktivnim materijalima (NORM) i tehnološki obogaćenim prirodnim radioaktivnim materijalima (TENORM)“, „Procjena potreba i predloženih aktivnosti za osnaživanje sposobnosti za suzbijanje nezakonitog prometa nuklearnog i drugog radioaktivnog materijala“, „Upravljanje medicinskim radioaktivnim otpadom i „Procjena potreba i predloženih aktivnosti radi praćenja radioaktivnosti u životnoj sredini“. Ukupna vrijednost projekata je bila oko 3.000.000 eura a projekti su se implementirali u Crnoj Gori, Albaniji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Makedoniji, Kosovu i Srbiji. Cilj projekata je bio da se procijeni trenutno stanje u zemlji i izrade studije o regulatornoj infrastrukturi u oblasti nuklearne sigurnosti i zaštite od zračenja, na osnovu čega zemlje učesnice treba da izrade Strategija prioriternih aktivnosti u ovoj oblasti tzv „Road Map“.

1.2. Tekući programi tehničke saradnje sa Evropskom komisijom

U okviru Višekorosičkog **IPA 2008** programa Crnoj Gori su odobrena dva projekta iz oblasti nuklearne sigurnosti i zaštite od zračenja:

- **IPA 2008 (RER9/104) »Jačanje tehničkih kapaciteta nuklearnih regulatornih tijela u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Makedoniji, Crnoj Gori i Srbiji i Kosovu (UNSCR 1244/99)«** (nosioci projekta Ministarstvo održivog razvoja i turizma i Agencija za zaštitu životne sredine - implementaciona agencija ovog projekta je Međunarodna agencija za atomsku energiju). Cilj projekta, čija je implementacija počela 2012. godine, je da se podrže zemlje Zapadnog Balkana u procesu usklađivanja nacionalnih propisa u području radijacione i nuklearne sigurnosti i zaštite od jonizujućeg zračenja sa pravom Evropske unije.
- **“Dalje jačanje tehničkih kapaciteta nadležnih organa (nuklearnih regulatornih tijela) u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori”** (“Further enhancement of the technical capacity of nuclear regulatory bodies in Bosnia and Herzegovina and Montenegro”). Cilj projekta je dalje jačanje regulatorne infrastrukture iz oblasti radijacione sigurnosti gdje su pored navedenih institucija uključeni i Zavod za metrologiju, Klinički Centar Crne Gore i D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“. Vrijednost projekta je 850 000 EUR, od čega je za Crnu Goru opredijeljeno 350 000 EUR.

U okviru Višekorosičkog **IPA 2009** programa Crnoj Gori su odobrena dva projekta iz oblasti nuklearne sigurnosti i zaštite od zračenja: **IPA 2009/021-640 „Upravljanje zatvorenim izvorima, uklanjanje radioaktivnog otpada (radioaktivni gromobrani) i jačanje efektivnosti regulatorne infrastrukture u oblasti zaštite od zračenja u Crnoj Gori, Makedoniji i na Kosovu (UNSCR 1244/99)“** (nosioci projekta Ministarstvo održivog razvoja i turizma i Agencija za zaštitu životne sredine, vrijednost projekta 1 350 000 eura) i **„Jačanje kapaciteta JU**

„Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ – Podgorica u oblasti zaštite od zračenja i nuklearne sigurnosti“ (nacionalni projekat, partner D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“, vrijednost projekta 138 000 eura).

U okviru **IPA 2011 programa** odobren je nacionalni projekat **„Jačanje zaštite od zračenja i nuklearne sigurnosti u Crnoj Gori kroz unapređenje kapaciteta D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“** (vrijednost 300 000 EUR). Implementacija ovog projekta je planirana za 2013/2014 godinu.

1.3. Problem upravljanja radioaktivnim otpadom u Crnoj Gori

Problem upravljanja radioaktivnim otpadom u Crnoj Gori se pojavio u toku 2004. godine. Rekonstrukcijom državne zajednice sa Savezne Republike Jugoslavije na državnu zajednicu Srbija i Crna Gora, nadležnosti u oblasti zaštite od jonizujućih zračenja su prešle na države članice. U Crnoj Gori u tom trenutku nije postojalo postrojenje bilo koje vrste koje bi služilo za klasifikaciju i obradu i privremeno ili trajno skladištenje radioaktivnog otpadnog materijala. Jedino takvo postrojenje u okvirima SRJ se nalazilo i radilo u sklopu Instituta za nuklearne nauke «Vinča». U ovo postrojenje je do tada otpreman sav radioaktivni otpad sa teritorije Crne Gore, većinom radioaktivni gromobrani, a takođe i cjelokupan radioaktivni otpad – osiromašeni uran nakupljen u toku Projekta dekontaminacije rta Arza. Po uspostavljanju državne zajednice Srbija i Crna Gora Ministarstva nauke i zaštite životne sredine Srbije donijeli su odluku kojom je zabranjen uvoz i skladištenje izvora zračenja – radioaktivnog otpada iz bilo koje strane zemlje uključujući i Crnu Goru. Imajući u vidu to nepovoljno stanje, postojala je neodložna potreba da i Crna Gora dobije postrojenje i sve potrebne prateće instalacije u kojem bi se tretirali i privremeno skladištili radioaktivni otpadni materijali.

Pitanje upravljanja radioaktivnim otpadom Vlada Crne Gore prepoznala je kao problem koji treba što prije riješiti, posebno sa aspekta sigurnosti i bezbjednosti. Zbog svega navedenog ministarstvo nadležno za poslove zaštite životne sredine formiralo je Ekspertski tim sa zadatkom da izradi Projekat objekta za privremeno skladištenje radioaktivnog otpada tokom 2005. godine, nakon čega je u periodu 2006 - 2008. godine **Vlada Crne Gore opredijelila sredstva i izgradila privremeno skladište za skladištenje radioaktivnog otpada**, koje se nalazi u krugu JU »Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore«. **Skladište radioaktivnog otpada koje postoji u Crnoj Gori izgrađeno je uz podršku IAEA** kroz nacionalni projekat **MNE3002 – „Jačanje upravljanja radioaktivnog otpada“**. U okviru projekta realizovano je više ekspertske misije koje su obilazile skladište u toku i nakon njegove izgradnje. Misije eksperata IAEA su izvršili pregled kompletne projektne dokumentacije, dali sugestije koje su implementirane i na osnovu čega se pristupilo građevinskom dijelu Projekta. Kroz pomenuti projekat obezbijeđena je oprema za skladište, sprovedeno je više obuka zaposlenih u D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“. Školovanje kadrova D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ je obavljeno kroz realizaciju 4 obuke (fellowship) za zaposlene, a sve su realizovane u Sloveniji, dvije na Institutu Jožef Štefan a dvije u Upravi za nuklearnu sigurnost Slovenije.

Kao najpovoljnija lokacija za ovo postrojenje odabrana je neposredna blizina zgrade D.O.O. „Centra za ekotoksikološka ispitivanja“ zbog zahtjeva fizičke zaštite, infrastrukture i blizine stručne i analitičke podrške, neophodne za rad i nesmetano funkcionisanje planirane instalacije. S obzirom da se u Crnoj Gori nalaze male količine radioaktivnog otpada, a da se ne očekuje njegovo značajno povećanje, ova lokacija je prihvaćena i potvrđena izdatim rješenjem o lokaciji. U toku priprema za realizaciju građevinskog dijela Projekta urađena je Studija o procjeni uticaja objekta na životnu sredinu i izdata je Ekološka saglasnost na Elaborat o procjeni uticaja

izgradnje objekta za procesiranje radioaktivnog otpada i njegovog privremenog skladištenja, u skladu sa gore navedenim propisima. Nakon toga izdata je građevinska dozvola. Glavni projekat ovog objekta, koji je prethodio dobijanju građevinske dozvole, urađen je u skladu sa propisanim urbanističko tehničkim uslovima, projektnim zadatkom, važećim propisima, tehničkim propisima, normativima i standardima za projektovanje, izgradnju i korišćenje objekta ovakve vrste i sve faze projektne dokumentacije međusobno su bile usaglašene. Poslove stalnog stručnog nadzora nad izvođenjem radova na izgradnji objekta i za građevinske i građevinsko zanatske radove obavila je nadležna institucija Direkcija javnih radova Crne Gore. Tehnički pregled i prijem izvedenih radova na konstrukciji Skladišta radioaktivnog otpada obavio je J.U. „Institut za razvoj i istraživanja u oblasti zaštite na radu“ iz Podgorice, ovlašćeno pravno lice za tu vrstu poslova, nakon čega su sačinili Izvještaj o tehničkom pregledu izvedenih radova. Nakon tehničkog prijema izdata je upotrebna dozvola za objekat 28. januara 2008. godine, koja potvrđuje da se objekat može upotrijebiti za namjenu za koju je izgrađen.

1.4. Ugovor o korišćenju privremenog skladišta radioaktivnog otpada

Ministarstvo zaštite životne sredine i uređenja prostora je prvi *Ugovor o korišćenju privremenog skladišta radioaktivnog otpada potpisao sa JU „Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore“ 2006. godine, koji je Aneksom produžen do 31. decembra 2012. godine. Rok za produženje je što Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore u tom trenutku još uvijek nije posjedovao potrebnu dozvolu od Agencije za zaštitu životne sredine za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada, pa se isti nije mogao produžiti na duži rok.*

1.5. Dozvola za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada

Shodno odredbama *Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti* i do nedavno važećim pravilnicima, kojima su propisani uslovi za dobijanje dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada, „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ je u avgustu 2010. godine podnijela zahtjev za dobijanje dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada kod Agencije za zaštitu životne sredine. Nakon pregleda i analize dokumentacije od strane Agencije i dopune zahtjeva od strane podnosioca zahtjeva Agencija za zaštitu životne sredine je formirala Komisiju, sa ciljem davanja stručnog mišljenja u vezi ispunjavanja uslova za dobijanje ove dozvole. Komisiju su činili predstavnici Univerziteta Crne Gore, Glavnog Grada Podgorice, Kliničkog centra Crne Gore, Ministarstva zdravlja, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Komisije za sprječavanje sukoba interesa, Ministarstva unutrašnjih poslova, nevladinih organizacija i službenici Agencije za zaštitu životne sredine, čime se obezbijedila potpuna transparentnost u ovom procesu. Na osnovu Izvještaja Komisije i pregleda podnesene dokumentacije, Agencija za zaštitu životne sredine je zaključila da podnosilac zahtjeva ne ispunjava propisane uslove za dobijanje dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada, po važećim propisima, koji nijesu usklađeni sa najnovijim međunarodnim standardima u ovoj oblasti. Imajući to u vidu, Komisija je preporučila da se u najkraćem roku izrade pravilnici koji uređuju pitanja upravljanja radioaktivnim otpadom, kako je i Zakonom o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti ("Sl. list Crne Gore", br. 56/09, 58/09) predviđeno i da se po donošenju pravilnika podnosiocu zahtjeva za dobijanje dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada sugeriše obnavljanje zahtjeva za podnošenje propisane dokumentacije.

Odmah nakon toga Ministarstvo održivog razvoja i turizma je, shodno odredbama Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj, u saradnji sa nadležnim institucijama izradilo i donijelo dva pravilnika kojima se uređuje pitanje upravljanja radioaktivnim otpadom, i to:

- **Pravilnik o bližim uslovima za dobijanje dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada** ("Službeni list Crne Gore", broj 56/11 od 25.11.2011. godine);
- **Pravilnik o načinu sakupljanja, čuvanja, obrade i skladištenja radioaktivnog otpada** ("Službeni list Crne Gore", broj 58/11 od 6.12.2011.godine);

Donošenjem ovih pravilnika, koji su usaglašeni sa međunarodnim standardima (nova klasifikacija, nivo otpuštanja, nivo izuzeća, ispuštanja, kriterijumi prihvatljivosti radioaktivnog otpada i dr), **stekli su se uslovi za početak procesa izdavanja dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada.**

Centar za ekotoksikološka ispitivanja se nakon objavljivanja novih pravilnika (25.11.2011. godine i 6.12.2011.godine) obratio Agenciji za zaštitu životne sredine sa zahtjevom za dobijanje dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada. Po sugestiji Evropske komisije **30. maja 2012. godine sprovedena je javna rasprava o pomenutoj dozvoli.** Naime, javna rasprava je sprovedena u organizaciji Arhus centara Podgorica i Nikšić, uz podršku Misije OEBS-a u Crnoj Gori. Javnoj raspravi su prisustvovali predstavnici Ministarstva održivog razvoja i turizma, OEBS Misije u Crnoj Gori, Ministarstva nauke, D.O.O. „CETI“, Agencije za zaštitu životne sredine, NVO „Green home“, Ekološkog pokreta „Ozon“, polaznici „Škole ekološkog aktivizma“ i mediji.

Proces u vezi izdavanja pomenute dozvole je otpočeo u januaru 2012. Godine predajom zahtjeva a **završen je 13. juna 2012. godine, izdavanjem dozvole rješenjem broj UPI-13/4.**

1.6. Tekuće aktivnosti na implementaciji projekta IPA 2009/021-640 „Upravljanje zatvorenim izvorima, uklanjanje radioaktivnog otpada (radioaktivni gromobrani) i jačanje efektivnosti regulatorne infrastrukture u oblasti zaštite od zračenja u Crnoj Gori, Makedoniji i na Kosovu (UNSCR 1244/99)“

Polazeći od činjenice da je zbog **finansijskih ograničenja** bilo gotovo nemoguće sprovesti zakonsku odredbu o uklanjanju oko 80 radioaktivnih gromobrana sa cijele teritorije Crne Gore, uključujući njihov transport i skladištenje u za to namjenski izgrađen objekat, **Ministarstvo održivog razvoja i turizma je apliciralo tokom 2009. godine za projekat kod Evropske komisije, kako bi riješili problem upravljanja radioaktivnim otpadom u Crnoj Gori, posebno uzimajući u obzir zatečeno stanje.** Projekat je odobren i započeta je implementacija u novembru 2011. godine. Cilj projekta je smanjenje radioloških rizika koji potiču od nebezbednog i nesigurnog upravljanja zatvorenim izvorima zračenja i radioaktivnim gromobranima u Crnoj Gori, Republici Makedoniji i na Kosovu. Ovim projektom je, između ostalog, predviđeno sprovođenje odredbe Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti o uklanjanju radioaktivnih gromobrana sa privatnih i javnih objekata na teritoriji Crne Gore i smještanje u namjenski objekat-skladište radioaktivnog otpada. Crna Gora je bila zemlja domaćin Prvog sastanka 15. i 16. novembra 2011. godine, koji je bio posvećen implementaciji navedenog projekta. Sastanku su prisustvovati predstavnici Evropske komisije, Delegacije EU u Crnoj Gori, implementacione agencije ENCO iz Austrije, potom predstavnici relevantnih institucija Makedonije, Kosova i Crne Gore, predstavnici nevladinog sektora, kao i opština na čijim se teritorijama nalaze radioaktivni gromobrani.

Za sprovođenje ovog projekta potrebno je bilo ispuniti niz preduslova, a što je Crna Gora i uradila. Najvažniji se odnosi na izdavanje dozvole za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada. Prve dvije faze projekta sprovodi konsultantska kuća ENCO iz Austrije, dok će zbog pravnih rješenja propisanih u Pravilniku o uslovima za promet i korišćenje radioaktivnih materijala, rendgen-aparata i drugih uređaja koji proizvode jonizujuća zračenja ("Sl. list SRJ", br. 32/98) preostale dvije faze projekta implementirati D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“.

1.7. Potreba sklapanja novog ugovora o korišćenju privremenog skladišta radioaktivnog otpada

Polazeći od činjenice da je članom 67 *Pravilnika o uslovima za promet i korišćenje radioaktivnih materijala, rendgen-aparata i drugih uređaja koji proizvode jonizujuća zračenja* ("Sl. list SRJ", br. 32/98) uređeno **da uklanjanje radioaktivnih gromobrana može izvršiti samo pravno lice ovlašćeno za poslove prikupljanja i odlaganja radioaktivnog otpadnog materijala, Evropska komisija se odlučila da D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ dodijeli direktni grant za ispunjavanje treće i četvrte faze projekta** koji se odnosi na nabavku opreme i sve operativne i administrativne radnje za skidanje radioaktivnih gromobrana, njihov transport i smještanje u skladište radioaktivnog otpada, kao i za skladištenje iskorišćenih zatvorenih izvora koji se nalaze u 12 privremenih spremišta na teritoriji Crne Gore.

Pomenute dvije faze projekta, koje će implementirati D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“, zahtijevaju veliku kontrolu korisnika projekta Ministarstva održivog razvoja i turizma (projekt menadžer) i Agencije za zaštitu životne sredine, a **posebnu kontrolu nad svim aktivnostima projekta sprovodiće Evropska komisija**. Tim povodom 26. septembra 2012. godine održan je sastanak sa predstavnicima Evropske komisije i Delegacije Evropske unije koji su upoznali sa sljedećim koracima i rokovima dostavljanja potrebne dokumentacije.

Imajući u vidu da je **D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ dužan da do 15. oktobra 2012. godine dostavi Evropskoj komisiji svu neophodnu dokumentaciju uključujući i Ugovor o korišćenju privremenog skladišta radioaktivnog otpada** potrebno je da Vlada Crne Gore **ovlasti ministra održivog razvoja i turizma, Predraga Sekulića**, da u ime Vlade Crne Gore **potpiše** sa D.O.O. „Centar za ekotoksikološka ispitivanja“ **novi Ugovor o korišćenju privremenog skladišta radioaktivnog otpada sa rokom važenja od 5 godina**. Na taj način će se omogućiti da D.O.O. »Centar za ekotoksikološka ispitivanja« nesmetano nastavi implementaciju ovog značajnog projekta za Crnu Goru.

Prilog 1: Dozvola za upravljanje skladištem radioaktivnog otpada

Prilog 2: Predlog Ugovora o korišćenju privremenog skladišta radioaktivnog otpada.